

Критика та бібліографія

Гавриш П.Я., Копил В.В. Загадка стародавнього Гелона. — Полтава: Дивосвіт, 2010. — 212 с.

Навесні 2011 року з друку вийшла книга доцента кафедри історії України Полтавського педагогічного університету імені В. Г. Короленка Петра Гавриша і полтавського підприємця Валерія Копила. Перший автор є професійним археологом, кандидатом історичних наук, дослідником старожитностей скіфської доби Полтавщини, другий — аматор-краєзнавець, відомий полтавський спортсмен-шахіст, гросмейстер України та міжнародний майстер з шахової композиції. Такий незвичайний на перший погляд авторський тандем пояснюється досить просто — ці люди земляки (родом з села Більськ на Полтавщині), друзі з дитинства, обоє палко закохані у старовину рідного краю. Творча співпраця фахового історика і археолога та допитливого підприємця з певними фінансовими можливостями сприяла появі історико-краєзнавчого видання, яке, на наш погляд, заслуговує читацької уваги.

Жанр рецензованої книги — монографічне дослідження, викладене у науково-популярній формі. Очевидно, на це вплинула та обставина, що Петро Гавриш викладає археологію та історію України студентам — майбутнім педагогам, а Валерій Копил представляє численну армію шанувальників полтавської давнини, і очевидно саме на цю читацьку аудиторію переважно розраховували автори. Але зазначимо, що книга знайде свого читача і серед професійних істориків, краєзнавців, освітян і загалом мешканців України, які люблять і цікавляться історією своєї Батьківщини.

Книга Петра Гавриша і Валерія Копила складається з передмови, одинадцяти розділів, списку літератури з понад 650 позицій, у ній поміщено кілька десятків чорно-білих і кольорових ілюстрацій, декілька історичних і топографічних мап. Слід відзначити якісне художнє оформлення і поліграфічне видання книги.

Основна тема дослідження у рецензованому виданні — ототожнення видатної пам'ятки археології України Більського городища, що знаходиться у середньому Поворсклі на межі Полтавської і Сумської областей, з легендарним містом Гелоном, описаним у середині V століття до н.е. “батьком історії” Геродотом. Оскільки Петро Гавриш десятки років копіткої праці присвятив вивченню

Більського городища і наукових проблем, пов'язаних з цією археологічною пам'яткою, особисто проводив польові дослідження пам'ятки, тому не дивують його ґрунтовні знання археологічних та історичних джерел і впевнене оперування ними для досягнення поставленої мети. Автори розгорнули картину порушеної проблеми дуже здалеку — від зародження європейської історичної науки, особистості і творчості Геродота, його так званого Скіфського логосу і оповідання про місто незвичайне для давніх греків Гелон, що знаходилося десь на півночі від причорноморських степів. Автори проаналізували практично всі писемні джерела, які стосуються легендарного міста й досі остаточно не вирішеної вченими гелонобудінської проблеми. Вони відмовилися від досить часто застосованого дослідниками методу звичайного співставлення писемних та археологічних джерел, щоб виявити між ними збіг чи протиріччя, а вибрали інших шлях, який на сьогодні здобуває все більшу популярність серед науковців. Автори застосували методику, згідно з якою спочатку проводиться критичний аналіз писемних джерел (у даному випадку про місто Гелон), з них виокремлюються дані, які об'єктивно можуть бути підтверджені археологічними дослідженнями. Далі детально проаналізовано археологічні джерела, подано їх кількісну і якісну оцінку. Після цього вже автори спробували відшукати спільні “точки дотику” між писемними і археологічними джерелами. Висновки авторів у цьому питанні слід визнати досить переконливими.

Звичайно, спроби відкрити археологічний прототип Геродотового Гелона робилися давно, ще з XIX століття, тому автори у своїй книзі детально розглянули і проаналізували всі висунуті вченими гіпотези археологічної ідентифікації загадкового міста гелонів і будинів. Найпереконливішою на погляд авторів є більська гіпотеза, тобто ототожнення Гелона з Більським городищем. Вони подали свою систему доказів на користь цієї гіпотези, яка достатньо аргументована і заслуговує уваги науковців. Автори не уникають і гострих дискусійних проблем, пов'язаних з вивченням Більського городища і загалом гелонської проблеми. Одна з них, про так зване Куземинське укріплення в Більському городищі. Петро Гавриш і Валерій Копил представили докази проти твердження частини вчених про існування Куземинського укріплення скіфської доби. Їх позиція ґрунтується не лише на критиці своїх опонентів, а й на реаліях — відсутності будь-яких ознак такої пам'ятки на місцевості як сьогодні, так і в минулому.

Петро Гавриш і Валерій Копил представили п'ять найголовніших доказів, яких, на їх думку, цілком достатньо для ототожнення Більського городища з Геродотовим містом Гелоном. Вони впевнені, що кращого “кандидата на місто Гелон” ніж Більське городище на Полтавщині не існує. Погоджуватись з авторами чи ні — особиста справа кожного читача, але не викликає сумніву те, що книга “Загадка стародавнього Гелона” є цікавою, змістовною і корисною, її можна вважати певним внеском в українську історико-археологічну науку.

На закінчення слід зазначити, що, не зважаючи на науково-популярний виклад достатньо складної наукової проблеми, Петру Гавришу і Валерію Копилу вдалося зберегти необхідний науковий рівень, і в той же час зробити свою книгу цікавою і доступною для розуміння пересічному читачеві. На жаль, подібних видань сьогодні ще обмаль з'являться не лише на Полтавщині, а й в Україні загалом. Цьому є різні причини, не на останньому місці знаходиться і проблема фінансування науково-популярних видань. Далеко не кожен з археологів чи

істориків має можливість опублікувати свій науковий здобуток у популярній формі для широкого читацького загалу. Петро Гавриш і Валерій Копил здійснили видання своєї книги власним коштом.

Актуальною проблемою для України (і не лише) є те, що ринок насичується численними книгами з історичної тематики низького науково-методичного рівня, часто-густо з присмаком сенсаційності й відвертої фальсифікації, авторами яких не рідко виступають люди далекі від історичної науки. За влучним висловом російського археолога Сергія Тохтасьєва, сьогодні археологія все більше переходить в руки професійних дилетантів. Книга полтавців Петра Гавриша і Валерія Копила є вагомою цеглинкою у греблі на перешкоді мутному потоку комерційного сенсаційно-плагіативного читива, нав'язливо пропонованому допитливим читачам некомпетентними і недобросовісними авторами.

О.В. Коваленко